

Självständigt arbete (15 hp)

Författare		Program/Kurs	
Gustav Sundsvik		OP SA 19-22	
Handledare		Antal ord: 11968	
Linnea Gelot	Beteckning	Kurskod	
		1OK026	
MASKIROVKA – VAD TROR VI EGENTLIGEN ATT DET ÄR?			
<u>ABSTRACT:</u>			
<p>The Russian concept of <i>maskirovka</i> has been misunderstood by western military scientists since the soviets coined it before the second World War. It is usually translated into deception or camouflage, terms that are unable to explain the entirety of the concept. Throughout the 20th century <i>maskirovka</i> has shifted in terms of focus and practitioners from the battlefields of Europe to nuclear deterrence, politics and diplomacy. The purpose of this study is to analyze the ideas expressed in recognized western depictions of <i>maskirovka</i> in order to initiate a higher understanding of the concept and reduce the confusion surrounding it. Two texts, <i>Den stora maskeraden</i> by Lars Ulfving and <i>Soviet Maskirovka</i> by Charles Smith, analyzed with Mats Lindberg's model for idea analysis show indications of both different and similar ideas. Both texts stress the importance of a centralized leadership, plausible feints, deception, dividing the opponents forces and disrupting the opponents intelligence service. Among the differing ideas are the argued main purposes for <i>maskirovka</i>. Ulfving claim surprise to be the main purpose whilst Smith states <i>maskirovka</i> is a concept used to affect the opponents intelligence. It is possible, this study finds, to argue that the two purposes are similar.</p>			
<u>Nyckelord:</u>			
Maskirovka, Vilseledning, Desinformation, Överraskning, Ryssland, Idéanalys.			

1OK026

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	4
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	4
1.2 TIDIGARE FORSKNING	6
1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	9
1.4 AVGRÄNSNINGAR	9
1.5 DISPOSITION	10
2. TEORI.....	11
2.1 VAL OCH MOTIVERING AV TEORI	11
2.2 LINDBERGS V-B-F-MODELL FÖR IDÉANALYS.....	12
2.2.1 Kategorisering av idéer.....	12
2.2.2 Strukturering av idétriader.....	13
2.2.3 Nivåer av idétriader	14
2.3 ANALYSVERKTYG	14
<i>Tabell 1: Undersökningens analysverktyg</i>	14
2.3.1 Anpassning till problemet.....	15
3. METOD.....	16
3.1 FORSKNINGSDSIGN.....	16
3.2 MATERIAL	17
3.2.1 Val av textproducenter och material.....	17
3.2.3 Problematik med det empiriska materialet	18
3.3 KRITERIER FÖR INHÄMTNING AV MATERIAL	18
3.4 KÄLLKRITISK GRANSKNING	18
3.5 FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	20
3.6 OPERATIONELLA INDIKATORER	20
4. EMPIRISKT MATERIAL.....	21
4.1 CENTRALA BEGREPP	21
4.2 DEN STORA MASKERADEN – LARS ULFVING	21
4.2.1 Krigföringsnivåerna och maskirovka.....	22
4.2.2 Planeringsprinciper.....	24
4.2.3 Motståndaren – förväntat agerande och psykologiska faktorer	24
4.2.4 Kritik.....	25
4.3 SOVIET MASKIROVKA – CHARLES L. SMITH	26
4.3.1 Implementering.....	26
4.3.2 Organisering	29

1OK026

4.3.3 Doktrin.....	30
4.3.4 Kritik.....	31
5. ANALYS	32
5.1 ANALYS AV <i>DEN STORA MASKERADEN</i>	32
5.1.1 Överraskning.....	32
Tabell 3: Idétriad för överraskning.....	33
5.1.2 Stridsekonomi.....	36
Tabell 4: Idétriad för stridsekonomi	36
5.1.3 Resultat.....	37
5.2 ANALYS AV <i>SOVIET MASKIROVKA</i>	38
5.2.1 Påverka motståndarens underrättelseinhämtning.....	38
Tabell 5: Idétriad för påverkan på motståndarens underrättelseinhämtning.....	38
5.2.2 Resultat.....	42
5.3 RESULTATDISKUSSION.....	43
5.3.1 Likheter och skillnader.....	43
6. AVSLUTNING	45
6.1 ÅTERKOPPLING TILL PROBLEMET	45
6.2 SLUTSATSER.....	45
6.3 DISKUSSION.....	46
6.4 REFLEKTION	46
6.5 BIDRAG TILL YRKESUTÖVNINGEN	47
6.6 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	47
LITTERATUR OCH REFERENSFÖRTECKNING.....	48
ARTIKLAR HÄMTADE UR TIDSKRIFTER	48
ARTIKLAR HÄMTADE UR ANTOLOGIER.....	48
AKADEMISKA AVHANDLINGAR OCH UPPSATSER.....	49
BÖCKER.....	49
WEBBPLATSER	49

1OK026

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Skillnaden mellan västerländsk och rysk syn på vilseledning och hur det spelar roll i militär maktutövning tycks ha sina rötter hela vägen till den kristna kyrkans uppdelning, år 1054, varvid olika filosofier för hur krig ska föras fick fäste. I den romersk-katolska delen av Europa framhövdes riddarideal och attribut som tapperhet, gentlemannaskap och ära var dominerande. I det grekisk-ortodoxa Europa växte andra attribut fram. Influerat av bland annat Djingis Khans valde under 1200-talet och Maos inflytande under det kalla kriget växte en förkärlek för krigslist, överraskning och vilseledning i de teoretiska ramverk som idag ligger till grunden för exempelvis rysk doktrin.¹ Det tycks finnas, i framför allt USA, en förutfattad mening att vilseledning är något för svagare aktörer och inte något för de starka och ärorika – framför allt på den strategiska nivån. Att få exempel av västerländsk strategisk vilseledning finns att tillgå är således inte förvånande.²

Trots att många hävdar en ny generation av krigföring från ryskt håll ser vi än idag samma principer som indoktrinerats under kalla kriget och som har sina rötter från flera hundra år tillbaka. Den ryska ”*maskirovkan*” identifierades, av bland andra Limberg, under annekteringen av Krimhalvön 2014.³⁴

Att västerländsk krigsvetenskap ännu inte greppat konceptet *maskirovka* exemplifieras om man undersöker hur ledningsförhållandena vid västerländska vilseledningsoperationer skiljer sig från ryska på ett sätt som missgynnar själva operationerna. Amerikansk

¹ Lars Ulfving, *Den stora maskeraden: sovjetrysk militär vilseledning, Maskirovka, sett i ett historiskt perspektiv*, [Ny, omarb. utg.], (Stockholm: Operativa institutionen, Försvarshögskolan, 2000), s. 20-21.

² Walter Jajko, “Deception: Appeal for Acceptance; Discourse on Doctrine; Preface to Planning”, *Comparative Strategy*, 21:5 (2010), s. 351-352.

³ *Maskirovka* är en term som beskriver ”Konsten att säkerställa framgång i strid, bestående av ett komplex av åtgärder för att vilseleda avseende läge och stridsvärde hos förband och objekt och stridsplaner.” (Ulfving 2000, s. 63.)

⁴ Sara Limberg, ”Rysk vilseledning – ett gammalt koncept i ny uniform?” *En studie om rysk vilseledning i Krim*, Självständigt arbete (Stockholm: Försvarshögskolan, 2015), s. 34-36.

1OK026

vilseledningsplanering sker ofta decentraliserat vilket missgynnar deras kontinuitet mellan den krigföringsnivåerna vilket tenderar leda dem mot den så kallade *apnäven*.⁵ Det ryska STAVKA-systemet (överkommandot) har visat sig effektiva gällande just vilseledning på grund av dess centraliserade ledning. Historiskt finns det positiva exempel på västerländska vilseledningsoperationer. Operation BODYGUARD är ett av dem, vilken hade en centraliserad ledning.⁶

Utvecklingen och implementeringen av *maskirovka* har haft en påverkan på den västerländska inställningen till vilseledning och från och med 80-talet har även västerländska doktriner anammat konceptet och börjat utforska dess kapacitet.⁷ Dagens informationstunga militära landskap, präglad av *informationsåldern*, har påverkat krigföringen då faktorn att besitta bättre underrättelser än motståndaren – *informationsöverlägsenhet* – har blivit dominerande i krigsvetenskapen.⁸ Den som äger informationsarenan har redan mycket vunnit. Den som har en förvrängd omvärldsbild är sårbar.

Att översätta ryska begrepp för västerländsk förståelse är ofta problematiskt då en viss typ av skillnad mellan språken ofta leder till missförstånd eller förvrängningar. Begreppet *maskirovka*, menar Smith, översätts ofta till kamouflage, vilseledning, skyl eller någon annan närbesläktad term vilka inte kan förklara hela konceptet. Han menar att *maskirovka* innefattar

⁵ *Apnäven (The Monkey's Paw)* är en av L. Daniel Maxims tio grundsatser kring vilseledning och bygger på att vilseledningsoperationer ska koordineras efter två principer: 1) Egen vådabekämpning till följd av vilseledningen ska undvikas. 2) Vilseledningen ska framkalla ett agerande från motståndaren, inte en tanke. (Daniel L. Maxim, "Deception Maxims: Fact and Folklore", i *The Art and Science of Military Deception*, red. Barton Whaley & Hy Rothstein. (Norwood: Artec House, 2013), s. 40.

⁶ Major James R. Koch, "The Monkey's Paw", i *The Art and Science of Military Deception*, red. Barton Whaley & Hy Rothstein. (Norwood: Artec House, 2013), s. 457-458.

⁷ William Hutchinson, "The Influence of Maskirovka on Contemporary Western Deception Theory and Practice", i *3rd European Conference on Information Warfare and Security*, red. Andy Jones & Dan Remenyi. (London: Royal Holloway, University of London, 2004), s. 169-172.

⁸ Hutchinson 2004, s. 165.

1OK026

alla vilseledande och döljande koncept som västvärldens teoretiker anammat men att innebörden av *maskirovka* är större än summan av de enskilda begreppen.⁹

James H. Hansen översätter begreppet *maskirovka* till det amerikanska begreppet *denial & deception* (förneka och vilseleda). Andemeningen i den översättningen är att neka motståndaren information om egna intentioner genom att vilseleda denne avseende militäroperationers tillfälle och omfattning.¹⁰ William Hutchinson och Timothy Thomas använder båda *maskirovka* som en ren översättning av *deception* (vilseledning).¹¹¹² Denna oreda i språkbruket kring *maskirovka* vittnar om att förståelsen för konceptet inte är tillräcklig i den västerländska krigsvetenskapen.

Två redogörelser av *maskirovka*, *Den stora maskeraden* av Ulfving och *Soviet Maskirovka* av Smith, har genererat kumulativ undersökning och anses gå djupare i sina beskrivningar av vad *maskirovka* egentligen är genom att betrakta det mer som ett doktrinärt koncept än som teorier för exempelvis vilseledning eller desinformation. Hur dessa redogörelser förhåller sig till varandra avseende vilka centrala budskap de bär på är inte undersökt och borde kunna generera en djupare förståelse för hur västerländska krigsvetare ser på konceptet.

1.2 Tidigare forskning

Tidigare har forskning på *maskirovka* i huvudsak ägnat sig åt att urskilja hur det nyttjats i specifika fall eller hur konceptet utvecklats historiskt, både enskilt och i jämförelse med andra teoretiska ramverk samt i den krigsvetenskapliga och säkerhetspolitiska kontexten. Just den typen av historisk forskning som kartlagt *maskirovka*s utveckling är intressant för att förstå hur ramverk kring konceptet är påverkade av sin samtid vilket blir centralt för den här undersökningen.

⁹ Charles L. Smith, "Soviet Maskirovka", *AirPower Journal* (spring 1988) 2:1, s. 29-30.

¹⁰ James H. Hansen, "Soviet Deception in the Cuban Missile Crisis – Learning from the Past", i *The Art and Science of Military Deception*, red. Barton Whaley & Hy Rothstein. (Norwood: Artec House, 2013), s. 252.

¹¹ Hutchinson 2004, s. 165-172.

¹² Timothy Thomas, "Russia's Reflexive Control Theory and the Military", *Journal of Slavic Military Studies*, 17:2 (2004), s. 239.

1OK026

David M. Glantz undersökte 1987 *maskirovka* ur ett historiskt perspektiv med utgångspunkt i andra världskriget. Han identifierade att även om implementeringen, fokus och forskning på *maskirovka* varierat sedan 1920-talet så var viljan och intentionen att nyttja konceptet konstant i Ryssland. De strävade alltid efter att förstå och förbättra den egna kapaciteten, både i fred och i krig.¹³

Under andra världskriget lades stor vikt vid att dölja förberedelser för offensiva operationer. Erfarenheterna som drogs var att om man kan uppnå överraskning på slagfältet har motståndaren normalt en begränsad kapacitet att organisera motstånd. Man upptäckte samtidigt att moderna medel och metoder för underrättelseinhämtning ökade kraven på hur *maskirovka* bedrevs. Kreativitet och noggrannhet i all operationsplanering ansågs vara framgångsfaktorer för att lyckas med *maskirovka*. Man upptäckte även vikten av att planera genom en central ledning för alla nivåer. Att planera in *maskirovka* på den taktiska nivån utan att göra detsamma för den operativa och/eller strategiska var möjligt men aldrig tvärtom. Det krävdes ofta många misslyckade försök innan staberna blev skickliga på att handskas med konceptet men mot slutet av andra världskriget hade man en hög kompetens i de ryska staberna vilket också visades i deras krigföring.¹⁴

Hutchinson menar att den ryska utvecklingen av *maskirovka* började med en pragmatisk inställning. Under andra världskriget var definitionen: *medel för att vilseleda motståndaren om egna operationer samt truppers positionering och stridsvärde, militära mål i syfte att bidra till överraskning vid nyttjande av militär makt, vidmakthållandet av militär kapacitet samt efterlevnad av strategiska mål*.¹⁵ Den definitionen står i ekvivalens med det Glantz uttryckte. Mot slutet av kalla kriget (1978) såg definitionen annorlunda ut. Tillägg till den tidigare definitionen var: *maskirovka är kombinerat användande av skydd, skyl, kamouflage, operationssäkerhet, vilseledning och desinformation*. Dessutom omdefinierades arenan inom vilken *maskirovka* tillämpades från den enbart militära till också den politiska, ekonomiska

¹³ David M. Glantz, "The Red mask: The nature and legacy of Soviet military deception in the Second World War", *Intelligence and National Security*, 2:3 (1987), s. 252-253.

¹⁴ Glantz 1987, s. 239-245.

¹⁵ Hutchinson 2004, s. 166.

1OK026

och diplomatiska. Maskirovka hade genomgått en förändring från att vara ett pragmatiskt koncept till en etablerad doktrin.¹⁶

Glantz menar att ryssarna i hög grad lagt vikt vid för tiden aktuella förhållanden i hur *maskirovka* ska bedrivas och vilken effekt det har på militär maktutövning. Omedelbart efter krigstiden byggde det strategiska tänkandet och teoretiseringen kring *maskirovka* på erfarenheter från kriget. Dessa kretsade kring den ökade hastigheten och operationsdjupen som militära enheter hade kapacitet att nyttja. Snabbare överraskande anfall på djupet var dominerande. Efter Chrusjtjovs tillträde på 1960-talet utvecklades det strategiska tänkandet i takt med att den militärtekniska utvecklingen dominerades av datoriserad teknik och kärnvapen. Just kärnvapen ansågs spela en stor roll vid inledningen av en offensiv i Europa då deras potential till överraskning bedömdes vara avgörande. Den operativa och taktiska nivån led av denna teoretiska utveckling då kärnvapen dominerades av strategiskt tänk och således också *maskirovka*.¹⁷

Timothy Thomas menar att det var vid den här tiden (60-talet) som ryssarna började undersöka och implementera konceptet Reflexive Control (RC). RC är ett koncept som stödjer *maskirovka* och *dezinformatsiya* (desinformation) genom att man skapar en förståelse för vilka konkreta resultat man kan få av vilseledning och desinformation. RC definieras som “[The] means of conveying to a partner or an opponent specially prepared information to incline him to voluntarily make the predetermined decision desired by the initiator of the action”.¹⁸ Det skulle ta västvärldens krigsvetare hela vägen in på 2000-talet innan man började utforska RC.¹⁹ Utvecklingen av *maskirovka* och utvecklingen av RC tycks vara inflätade i varandra vilket inte är förvånande då de är koncept som mångt och mycket faller in i samma fack av krigsvetenskap.

Fixeringen vid strategiska kärnvapen dalade så småningom efter Chrusjtjovs avgång och man återgick till att studera *maskirovka* i en mer traditionell militär kontext. Man ansåg fortfarande att den initiala perioden av en militär konflikt var avgörande för konfliktens som helhet.

¹⁶ Ibid., s. 166.

¹⁷ Glantz 1987, s. 245-249.

¹⁸ Thomas 2004, s. 237-239.

¹⁹ Ibid., s. 238-239.

1OK026

Överraskande operationer från en angripare skulle påverka krigets strategiska utfall.

Maskirovka hanterades framför allt som ett bidrag till strategisk överraskning.²⁰

Christopher D. Jones menar att fixeringen och implementeringen av kärnvapendoktriner egentligen var en typ av *maskirovka* i sig. Ryssarna skulle ha varit medvetna om den förödande effekten kärnvapenoperationer i Europa hade haft på ryska trupper, civila och allierade och att de inte var realiserbara. Studerandet och implementerandet av kärnvapen och kärnvapendoktriner i syfte att skapa kapacitet till militär offensiv i västra Europa möjliggjorde snarare att ryska trupper hade kapacitet att påverka egna allierade och hålla Warszawapakten intakt genom en offensivt orienterad doktrin.²¹

1.3 Syfte och Frågeställning

Det ligger i västerländskt intresse att förstå en eventuella motståndare och dess doktrinära koncept. Det ligger också i vårt intresse att utforska alla krigföringens principer i syfte att kunna implementera dem i våra egna doktriner och åtnjuta deras fulla effekt. I dagsläget tycks förståelsen för *maskirovka* vara bristfällig vilket innebär att undersökning av det inte får full effekt. Därför ämnar den här undersökningen analysera idéerna som ligger till grund för centrala redogörelser av *maskirovka* för att på så sätt initiera en ökad förståelse för konceptet och minska den förvirringen som finns kring det.

Frågeställning: Vilka är de centrala idéerna som ligger till grund för västerländska krigsvetares förståelse det ryska konceptet maskirovka?

1.4 Avgränsningar

Undersökningen behandlar västerländsk förståelse för det ryska konceptet *maskirovka*. Olika perspektiv på delkomponenter som kan menas ingå i konceptet, såsom vilseledningsteori, desinformationsoperationer eller militärtekniska kamouflagemedel avhandlas inte då det skulle göra undersökningen för omfattande. Vidare undersöks inte huruvida konceptet är lönsamt för varken rysk eller västerländska krigsmakter. Historiska exempel av konceptet står

²⁰ Glantz 1987, s. 249-251

²¹ Christopher D. Jones, "Soviet military doctrine as strategic deception: An offensive military strategy for defense of the socialist fatherland", *The Journal of Slavic Military Studies*, 16:3 (2003), s. 24-36.

1OK026

inte i fokus men kan komma att exemplifiera principer då det underlättar för specifika redogörelser.

Även fast *maskirovka* appliceras på fler arenor än den militära avhandlar studien i huvudsak den militära arenan. Vid vissa fall då arenor har en direkt påverkan på den militära och en central betydelse för undersökningen avhandlas även dessa.

Historiska exempel av *maskirovka* innefattar information som till viss del är sekretessbelagd. Den här undersökningen avhandlar inte sekretessbelagd information utan nyttjar enbart öppna källor.

Med dessa avgränsningar kommer undersökningen avhandla två redogörelser av *maskirovka* vilka lägger vikt vid det praktiska bedrivandet av konceptet.

1.5 Disposition

Det första kapitlet avhandlar uppsatsens inledning med problemformulering, frågeställning, tidigare forskning och avgränsningar.

I kapitel två presenteras den teori som ligger till grund för analysen. Här introduceras också det analytiska verktyget som undersökningen nyttjar.

Det tredje kapitlet avhandlar och motiverar forskningsdesignen och materialet som valts för undersökningen liksom kriterier för inhämtning av materialet och det källkritiska förhållningssättet. Kapitlet avslutas med ett redogörelse för de operationella indikatorerna.

I det fjärde kapitlet återges de två skildringarna av *maskirovka* vilka är det empiriska materialet.

Analysen och resultaten avhandlas i det femte kapitlet.

Det sjätte och avslutande kapitlet innehåller en återkoppling mot forskningsfrågan och problemformuleringen, slutsatser och diskussion kring resultaten liksom reflektion och förslag på fortsatt forskning.

1OK026

2. Teori

2.1 Val och motivering av teori

Lindberg utvecklade modellen för idéanalys i syfte att skapa förståelse för samhällsvetenskapliga idéer. Huruvida modellen är en teori, vilket Lindberg själv menar, eller en metod för analys, såsom den presenteras i *Analyzing Text and Discourse*, är inte av intresse för undersökningen utan den valdes för dess pedagogiska och utvecklade analysverktyg samt att den omnämns i erkänd samhällsvetenskaplig metodlitteratur.²²²³

Modellen är inte utvecklad med krigsvetenskap som huvudfokus utan riktar sig mer mot undersökningar av samhällsvetenskaplig och politisk karaktär.²⁴ Det innebär att vissa uttryck kan behöva anpassas för att modellen ska bli applicerbar på den krigsvetenskapliga kontexten.

Ramverk som valts bort är bland andra John Gerrings ramverk för begreppsutredning, vilken ägnar sig mer åt att undersöka själva termen som används för begreppet, fenomenet det beskriver och definitionerna av det än idéerna som ligger till grund för konceptet.²⁵ Även idealtypsanalyser, som ställer fall emot en karaktärisering av fenomenet genom att identifiera dess centrala och utmärkande egenskaper, valdes bort då författaren saknar material som kan konstruera en sådan idealtyp.²⁶ Resonemanget kring andra ramverk och metoder utvecklas under metodkapitlet.

²² Mats Lindberg, "The VDP-triad in Ideational Analysis", *Statsvetenskaplig Tidskrift* 120:2 (2018), s. 280.

²³ Kristina Boréus, & Göran Bergström, *Analyzing Text and Discourse : Eight Approaches for the Social Sciences*, 8 uppl. (London:SAGE, 2017), s. 86.

²⁴ Lindberg 2018, s. 280.

²⁵ John Gerring, "What Makes a Concept Good? A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Sciences" *Polity* 31:3 (1999), s. 357-358.

²⁶ Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, Ann E. Towns, & Lena Wängnerud, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 5 uppl. (Stockholm: Wolters Kluwer, 2017), s. 140.

1OK026

2.2 Lindbergs V-B-F-modell för idéanalys

Mats Lindberg menar att idéer eller tankar som beskriver hur man bör agera (*action-guiding thoughts*) klumpas ihop till idésystem som också benämns som ideologier eller trossystem.²⁷ För att undersöka hur ideologier eller trossystem hänger ihop presenterar Lindberg en modell som syftar till att kategorisera idéer och strukturera dem i så kallade V-B-F-triader (översatt från engelska: *V-D-P-triads*).

2.2.1 Kategorisering av idéer

Idéerna kategoriseras i tre olika former. De kan vara *värden* (V), *beskrivningar* (B) eller *handlingsföreskrifter* (F). *Värden* är uttryck som beskriver både generella ideal och inställningar liksom situationsspecifika eller problemspecifika mål. *Beskrivningar* talar om hur världen fungerar genom narrativ, situationsbeskrivningar, förklaringar eller objektsbeskrivningar. *Handlingsföreskrifter* är de normativa slutsatser, praktiska slutsatser, regler, rekommendationer och normer som förklarar hur man ska eller borde agera.²⁸

Att kategorisera idéer kan vara utmanande då de kan vara gömda i uttryck som vid första anblick inte presenterar sig som idéer eller presenterar sig som en annan typ av idé. Ett värdeuttryck kan exempelvis ha en beskrivande form eller utgöra en del av en fråga. Även längre meningar eller berättelser kan behöva struktureras om för att åskådliggöra det ideologiska innehållet för analys.²⁹

Två olika typer av beskrivningar kan identifieras. Den första är situationsbeskrivningar (B *sit*) vilka ämnar beskriva verkligheten eller som Lindberg uttrycker det: ”*whats out there*”. Den andra typen är beskrivningar av mål-medel/mekanismer/metoder (B *mm*) som beskriver hur fenomen hänger ihop genom ett ”x leder till utfallet y” påstående. B *mm* leder ofta omedelbart till en handlingsföreskrift (F).³⁰

Beskrivningar bär på värderingar som kan indikera på ett värde i texten. Lindberg exemplifierar med beskrivningen ”äpple är ett hälsosamt livsmedel” där det underliggande

²⁷ Boréus och Bergström 2017, s. 86-88.

²⁸ Ibid., s. 91-93.

²⁹ Ibid., s. 101-103

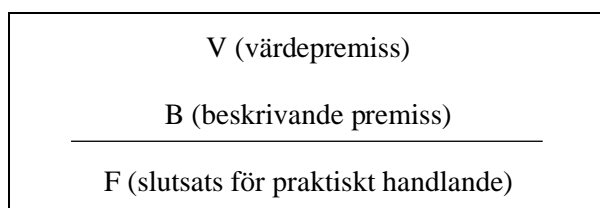
³⁰ Ibid., s 103-104.

1OK026

budskapet kan handla om hälsa. Här bör analytikern söka vidare i texten efter värderingar och värden som också behandlar hälsa för att utröna idéstrukturen.³¹

2.2.2 Strukturering av idétriader

När idéer struktureras med Lindbergs modell görs det i V-B-F-triader. Att identifiera hur triader hänger ihop kan göras med hjälp av enkla praktiska resonemang vilket är kärnan för ideologi. Metoden bygger på att en handlingsföreskrift härleds från en värdepremiss med hjälp av en beskrivande premiss. Metoden illustreras genom en modell (*Figur 1*).³²

*Figur 1 – modell för enkla praktiska resonemang.*³³

Texter är dock inte alltid robusta i sina logiska argumentativa uppbyggnader och kan kräva att man bryter ner dem och identifierar enskilda idéer för att sedan undersöka hur de bygger (eller inte bygger) V-B-F-triader. När idétriader inte är tydligt uppbyggda i texter och texten behöver brytas för att urskilja idéerna kallar Lindberg det för oorganiserade eller fragmenterade praktiska resonemang.³⁴

Ibland menar Lindberg att en idé i en triad kan vara explicit frånvarande i en text – triaden är inte komplett. Då kan två metoder nyttjas för att identifiera den saknade idé. Den första är att identifiera implicit innehåll genom att ”läsa mellan raderna” vad som står i texten. Den andra metoden är att söka i andra texter av samma författare eller författare som behandlar samma ämne.³⁵ Omfattningen för undersökningen medger inte att söka i andra texter.

³¹ Boréus och Bergström 2017, s 104-105

³² Ibid., s. 91-100.

³³ Ibid., s. 100.

³⁴ Ibid., s 100-101.

³⁵ Ibid., s 103.

1OK026

2.2.3 Nivåer av idétriader

Idéer kategoriseras in i två nivåer – grundläggande nivå och operativ nivå. De två nivåerna skiljer sig framför allt i hur värdena uttrycks. På den grundläggande nivån tar värdena formen av generella moraliska värderingar och fundamentala samhällsåskådningar oberoende av tid och rum. De operativa målen är snarare definierade som slutmål med en situation eller ett problem som huvudfokus. De är således mer mätbara och konkreta än värden på den grundläggande nivån.³⁶ Triaderna på den operativa nivån kan således benämnas M-B-F-triader. Hur de två nivåerna analyseras förtydligas i analysverktyget (se *Tabell 1 – Undersökningens analysverktyg*).

2.3 Analysverktyg

Det analysverktyg som används är framtaget av Mats Lindberg och översatt till svenska av Göran Bergström och Per-Anders Svärd.

Tabell 1: Undersökningens analysverktyg

Översättning av Göran Bergström och Per-Anders Svärd.³⁷

	VÄRDEN	BESKRIVNINGAR	FÖRESKRIFTER
Grundläggande nivå	Vilka moraliska, sociala, kulturella eller politiska värden (V) uttrycks?	a) Vilka filosofiska antaganden (B) om människans natur, historia eller samhälle bygger utsagorna på? b) Vilka övergripande beskrivande generaliseringar om staten eller marknaden eller andra institutionella komplex (B) tas för sanna och giltiga?	Vilka generella principer för socialt och politiskt agerande (F) (som de ser ut i traditionell samhällsteori, politisk filosofi och ideologi) tas för giltiga och tillämpliga?
Operativ nivå	Vilka konkreta, situationsspecifika	Vilka konkreta beskrivande eller värderande redogörelser görs av	Vilka konkreta situations- eller

³⁶ Boréus och Bergström 2017, s. 105-106.

³⁷ Kristina Boréus & Göran Bergström (red.), *Textens Mening och Makt : metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 4 uppl. (Lund: Studentlitteratur, 2018), s. 147.

1OK026

eller problemspecifika <i>mål</i> (M) uttrycks i texten?	(den föreställda) situationen eller de objekt som hör till situationen? Hur beskrivs de (föreställda) sakfrågorna, problemen eller möjligheterna som förknippas med situationen (B <i>sit</i>)? Hur beskrivs de mål-medel-mekanismer eller - metoder som hör till situationen (B <i>mm</i>)?	problemspecifika eller ändamålsspecifika <i>handlingsföreskrifter</i> (F) förekommer?
---	--	---

2.3.1 Anpassning till problemet

Analysverktyget är, som modellen, anpassad efter samhällsvetenskapliga och politiska undersökningar. Uttryck som *politiska värden* och *antaganden om samhällen* måste förstås i den krigsvetenskapliga kontexten. Militär maktutövning är, som Clausewitz uttryckte det, politisk påverkan med andra medel.³⁸ När två, eller fler, militära aktörer utövar militär makt på varandra kan *samhället* ibland behöva förstås som de stridande krafterna och *politiska värden* som formulerade militära framgångsfaktorer. Det ska däremot inte uteslutas att militär påverkan kan riktas mot det civila samhället och den politiska ledningen.

³⁸ Carl von Clausewitz, Bernard Bordie, Michael Howard & Peter Paret, *On War*, 8:e uppl. (Princeton, N.J.: Princeton U.P., 1976), s. 69.

1OK026

3. Metod

3.1 Forskningsdesign

Den kvalitativa beskrivande idéanalysen är ett verktyg, inom ramen för kvalitativ textanalys, som passar när målet är att beskriva *ideologier*, *idésystem* eller *trossystem*. Det görs genom att kartlägga dess innehåll i syfte att kunna säga något om materialet som inte är självklart, göra en ny tolkning av materialet, försvara eller ifrågasätta en specifik tolkning eller jämföra olika idéer.³⁹ Metoden lämpar sig för den här undersökningen då det är de centrala idéerna för *maskirovka* som ämnas undersökas på djupet.

En kvalitativ idéanalys har också möjligheten att undersöka idéer genom antingen en deskriptiv, kritisk eller normativ metod. En deskriptiv metod är vad den här undersökningen nyttjar eftersom att metoden syftar till att undersöka de idéer som teorierna bär på till skillnad från att granska dess logiska/moraliska uppbyggnad (kritisk metod) eller föreslå förändringar i idésystemens uppbyggnad (normativ metod).⁴⁰

Ett alternativ till en metoden hade varit att genomföra en kvantitativ innehållsanalys. En kvantitativ innehållsanalys har som mål att bryta ner och kategorisera större mängder textmaterial i syfte att kunna besvara en forskningsfråga.⁴¹ Varför den metoden valdes bort var för att frågan kräver en djupare, mänsklig tolkning av materialet och då lämpar sig en kvalitativ analys bättre.

En begreppsutredande studie hade också kunnat nyttjas för att besvara en liknande frågeställning. En sådan studie syftar till att undersöka hur väl ett begrepp är formulerat för att forska om det. Det handlar ofta om att själva utredningen kring begreppet kräver en så pass omfattande forskning att den stannar kvar vid just utredningen.⁴² Metoden valdes bort eftersom att bedömningen gjordes att en djupare undersökning av konceptet bakom begreppet var möjlig och viktig för undersökningen.

³⁹ Boréus och Bergström 2018, s. 140-141

⁴⁰ Boréus och Bergström 2017, s. 94-95.

⁴¹ Boréus och Bergström 2018, s. 51.

⁴² Essaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns och Wängnerud 2017, s. 36.

1OK026

Valet av en kvalitativ textanalys är inte problemfritt. Det finns en bit av tolkning av texten som forskaren måste göra och argumentera varför texten ska förstås på ett visst sätt.⁴³ Således måste hög noggrannhet och en god tolkningsstrategi tillämpas av läsaren. Att tolka en text bygger, enligt en *uttolkarorienterande strategi*, på att läsaren kommer förstå texten och dess innebörd utifrån förförståelse och fördomar om fenomenen texten behandlar. Således skiljer sig textens innebörd från författarens till läsarens och mellan olika läsares synvinklar. För att belysa fenomenet och skapa stringens i tolkningen kan analysverktyg nyttjas.⁴⁴ I den här undersökningen nyttjas ett tidigare etablerat analysverktyg.

3.2 Material

3.2.1 Val av textproducenter och material

Fokus i texten ligger på att analysera vilka idéer som ges uttryck för i västerländska redogörelser för konceptet vilket gör materialet aktörscentrerat.⁴⁵ Det material som valts ut upplevs dels vara centralt för de flesta, om inte alla, vilseledningsdiskussioner i västvärlden och dels inte vara homogent vilket ämnar bidra till en nyanserad bild av konceptet. Materialet, *Den stora maskeraden* av Lars Ulfving och *Soviet Maskirovka* av Charles Smith, ger möjligheten att belysa *maskirovka* på olika sätt. *Den Stora Maskeraden* publicerades flera år efter Sovjetunionens fall vilket stärker dess förtroende då författaren till den haft möjlighet att komma över material som haft betydligt lägre tillgänglighet före Sovjetunionens fall 1991. Det är också ett grundligt arbete som ofta citeras i forskning på ämnet.

Soviet Maskirovka är en redogörelse från innan Sovjetunionens fall som utgår från Tom Clancys roman *Red Storm Rising*. I artikeln identifieras att det finns otillräckliga försök att beskriva konceptet som fenomen vilket också motiverar artikeln. Modellen presenterar och kategoriserar de olika beståndsdelarna av *maskirovka* liksom detaljerade redogörelse för det praktiska handhavandet vilket gör ramverket väl lämpat för analys. Andra krigsvetare berömmar modellen då den väl beskriver hur dessa beståndsdelar hänger ihop.⁴⁶ De

⁴³ Boréus och Bergström 2018, s. 140-141.

⁴⁴ Ibid., s. 31-32.

⁴⁵ Essaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns och Wängnerud 2017, s. 224.

⁴⁶ Hutchinson 2004, s. 167.

1OK026

typologiska modellerna som används för att presentera modellen ger en bildlig föreställning som förenklar förståelsen för dess uppbyggnad.

3.2.3 Problematik med det empiriska materialet

Smith belyser problematiken kring forskning om *maskirovka*. Det är ett koncept som dels bygger på hemlighetsmakeri, utveckling och säkerhet men också på underrättelse om motståndarens underrättelse eftersom att det i mångt och mycket handlar om att vilseleda motståndaren. Den typen underrättelser, menar Smith, kan vara svåra att erhålla.⁴⁷

En annan problematik med materialet är att det bygger på översättningar från ryska till svenska eller engelska för att forskaren ska kunna ta del av det. Det kan innebära att tolkningen kan vara mer eller mindre korrekt, både av det manifesta och latent budskapen texterna bär. Inneboende kulturell mening hos begrepp kan innebära en större eller mindre diskrepans mellan författarens, översättarens och läsarens tolkning av texterna. För att behandla denna problematik tillämpas en generös tolkning där analysen av texten sker med ett objektivt analysverktyg istället för personliga värderingar av texten och dess budskap. Vidare nyttjas referat tillsammans med citat i syfte att höja transparensen i arbetet och undvika värderingar av materialet.⁴⁸

3.3 Kriterier för inhämtning av material

Det material som inhämtats behandlar begreppet *maskirovka* explicit. Således har teorier som nyttjar begreppen ”rysk vilseledning”, ”rysk desinformation”, ”strategisk kamouflage”, m.fl. uteslutits. Officiella databaser har nyttjats för insamling av materialet. Ulfvings text har hämtats från Förvarshögskolans databas och Smiths text har hämtats från Air Universitys databas.

3.4 Källkritisk granskning

Vid inhämtning av det källkritiska materialet har den klassiska Ädel-OST modellen använts där materialets *äkthet*, *oberoende*, *samtidighet* och *tendens* granskats.⁴⁹

⁴⁷ Smith 1988, s. 38-39.

⁴⁸ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns & Wängnerud 2017, s. 226-232.

⁴⁹ Ibid., s. 288.

1OK026

Äkthetskriteriet innebär att materialet vi nyttjar faktiskt är vad det utsäger sig från att vara och inte en förfalskning.⁵⁰ Vid inhämtning av all textmaterial till den här uppsatsen nyttjades officiella databaser för krigsvetenskapliga texter, krigsvetenskapliga tidskrifter samt Google Scholar.

Att en källa är *oberoende* bygger på tre aspekter. Den första att *möjligheten att bekräfta informationen* finns. Det vill säga att flera olika, oberoende av varandra, källor hävdar samma sak. Av denna anledning nyttjas två olika redogörelser. Hur mycket de influerats av varandra är omöjligt att veta men deras innehåll byggs upp på olika sätt vilket talar för att de är oberoende av varandra. Den andra att *avståndet mellan källan och informationen* ska vara så kort som möjligt. Primärkällor är att föredra. Problematiken med *maskirovka* är dess hemliga karaktär och att det härstammar från ett område som primärt nyttjar ryska. Således är primärkällor en omöjlighet för undersökningen. Den tredje aspekten är *berättarens grad av oberoende*. Upphovsmakaren till texten ska i så liten utsträckning som möjligt vara påverkad av berättelsen som den återger.⁵¹ Då båda teorierna är skrivna av västerländska författare kan det tänkas vara lägre grad av beroende mellan författarna och texterna än om någon hade varit av rysk härkomst. Västerländska författare har ingen uppenbar orsak att påverka materialets innehåll då det endast hade missgynnat västerländsk förståelse av *maskirovka*.

Samtidighet innebär att så liten tid mellan situationen och materialet ska ha flutit som möjligt.⁵² Vid den här undersökningen kan däremot denna princip ifrågasättas. Då möjligheterna att erhålla information om ryska krigföringsprinciper möjligtvis ökat efter 1991 kan de redogörelser som publicerats efter det vara mer exakta. Dessutom bör de vara bättre anpassade till den aktuella militärteknologiska utvecklingen än äldre skildringar. Det finns dock en risk att material försvann i samband med Sovjetunionens upplösning. Således ses det som en styrka att undersökningen nyttjar verk från både innan och efter det.

Tendenskriteriet syftar till att undersöka ifall upphovspersonen har något intresse av att återge berättelsen på ett vinklat sätt. Det kan göras genom att undersöka upphovspersonerna i sig och deras ställning gentemot berättelsen. Det kan också göras genom att undersöka ifall någon del

⁵⁰ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns & Wängnerud 2017, s. 291-292.

⁵¹ Ibid., s. 292-293.

⁵² Ibid., s. 294.

1OK026

av materialet systematiskt undanhålls eller framhävs på ett visst sätt.⁵³ I materialet återges en bild av hur viktigt *maskirovka* tycks vara för rysk militär maktutövning och hur välutvecklat konceptet är i den ryska militära krigsvetenskapen. Dessa tendenser kan vara oskyldiga och rättfärdigade eller överdrifter som grundar sig i en skev förståelse av den ryska militära identiteten och kapaciteten och bör betraktas källkritiskt.

3.5 Forskningsetiska överväganden

Generellt avhandlar forskningsetiska överväganden hur människor hanteras och riskeras under studien. Det vill säga deras personuppgifter, psykiska och fysiska påverkan, frivillighet etc.⁵⁴ Den här undersökningen nyttjar varken materiel eller människor på något sätt där individer kan påverkas direkt av dess genomförande. Däremot avhandlar den ett koncept som kan tyckas kulturellt inrotat i den ryska delen av världen tolkat av västerländska krigsvetare. Det kan i förlängningen bidra till en förvrängd förståelse av *maskirovka*, Ryssland som militär maktutövare liksom dess ledare och invånare. Undersökningen är därför stringent i sina uttalanden vad gäller *maskirovkans* etablering utanför den krigsvetenskapliga arenan.

3.6 Operationella indikatorer

För att identifiera och kategorisera idéerna i textmaterialet appliceras de frågor som analysverktyget ställer på texterna. Modellerna för enkla praktiska resonemang och fragmenterade praktiska resonemang nyttjas för att strukturera idéerna i triader. Vid de tillfällena då idéer eller idétriader gömmer sig som mer latent budskap förs ett djupare resonemang kring deras innebörd.

⁵³ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns & Wängnerud 2017, s. 294-296.

⁵⁴ Asbjørn Johannessen, Per Arne Tufte, Line Christoffersen & Björn Nilsson, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 2 uppl (Stockholm: Liber, 2020), s. 74-75.

1OK026

4. Empiriskt material

4.1 Centrala begrepp

De centrala begreppen presenteras såsom författaren utnyttjar dem i undersökningen.

Begreppen upplevs sakna stringens inom fältet.

Vilseledande åtgärd. En vilseledande åtgärd är något som görs i syfte att lura motståndaren.

Begreppet nyttjas synonymt med begreppen fint och vilseledning.

Vilseledningsoperation/skenmanöver. En vilseledningsoperation är en operation som syftar till att lura motståndaren genom att presentera möjligheter till falska underrättelser med hjälp av verkliga styrkor.

Underrättelseförmåga/underrättelsetjänst/underrättelsefunktion. Underrättelseförmågan en aktör besitter innefattar inhämtning, bearbetning och analys av information och syftar till att skapa underlag för egen planering.

Sensorer. Sensorer är underrättelsefunktionens ögon och öron. Sensorernas syfte är att förse underrättelsetjänsten med information att bearbeta och analysera.

4.2 Den stora maskeraden – Lars Ulfving

Maskirovka och vilseledning nyttjas primärt för att åstadkomma överraskning. Definitionen som Ulfving lutar sig på, ur *Sovjetiska militärenckyklopedin* från 1964, uttrycker:

”[Maskirovka är] konsten att säkerställa framgång i strid, bestående av ett komplex av åtgärder för att vilseleda avseende läge och stridsvärde hos förband och objekt och stridsplaner”.⁵⁵

I skildringen lyfts fyra generella metoder:

”- Döljande, innebärande noga maskering, utnyttjande av terräng och säkerhetsskydd vid utarbetandet av planer, med mera.”

”- Demonstrativa skenoperationer och verksamhet, såsom skenbekämpning till exempel.”

”- Imitation, såsom uppträdande av skenförband, utförande av skensignalering, med mera.”

⁵⁵ Ulfving 2000, s. 63.

1OK026

”- Desinformation, spridande av falsk information via massmedia, sambandsmedel och ryktesspridning.”⁵⁶

En central del av *maskirovka* är vilseledning för att uppnå överraskning vilket bygger på åtta faktorer tas i beaktande: 1) Vilseledningsoperationer sker samordnat och leds av lägst frontchef. 2) Motståndarens kognitiva perceptionsförmåga ska klarläggas ingående dennes kulturella bakgrund, beslutsfattningsförmåga, analysförmåga och kapacitet. 3) Vilseledande åtgärder ska endast genomföras om motståndaren kan observera, analysera och agera på dem. 4) Vilseledningen ska vara trovärdig på så sätt att den ska upplevas som realistisk eller få de verkliga att försvinna bland det överkliga. 5) Vilseledningen ska förstärka motståndarens teorier på ett sätt som gynnar egen planering. 6) Originalitet och samordning är eftertraktat men motsatsen ska visas. 7) Splittring hos motståndaren ska, om möjligt, multiplicera kraften av överraskningen. 8) Trupper som utför vilseledning ska inte vara varse om detta i syfte att bibehålla trovärdighet och sekretess.⁵⁷

4.2.1 Krigföringsnivåerna och *maskirovka*

Bedrivandet av *maskirovka* delas in efter de tre primära krigföringsnivåerna: strategisk, operativ och taktisk nivå – precis som all annan rysk militär verksamhet. Förhållningssättet till nivåerna ser ut enligt följande:

”Strategisk *maskirovka* omfattade åtgärder, som på order från högsta ledningen, Stavka VGK, bestod i ett hemlighållande av förberedelserna för strategiska operationer och fälttåg, liksom vilseledning av försvararen avseende egna dispositioner och avsikter.”

”Operativ *maskirovka* omfattade åtgärder som bestod i ett hemlighållande av förberedelserna för verksamhet på operativ nivå och vilseledning.”

”Taktisk *maskirovka* bestod på likartat sätt av döljande och vilseledande åtgärder för taktisk verksamhet.”⁵⁸

GUSM – Glavnoje Upravlenije Strategitjeskoj Maskirovki – översatt ”Överstyrelsen för den strategiska vilseledningen” är den enhet inom Stavka VGK som ansvarade för strategisk

⁵⁶ Ulfving 2000, s. 64.

⁵⁷ Ibid., s. 17-18.

⁵⁸ Ibid., s. 64.

1OK026

maskirovka. Huruvida denna organisation levde kvar vid teorins skapande eller var modifierad är oklart men funktionen som GUSM satt på finns troligen kvar i organisationen än idag. Deras huvudsakliga uppgifter för strategisk *maskirovka* antas ha varit i stil med:

- Skydda från insyn i Sovjetunionen från satellitspaning via rymden genom maskering av viktiga objekt och verksamheter samt upprättande av skenmål.
- Driva sovjetiska intressen vid internationella sammankomster. Det kan innebära att presentera falska vilseledande förhandlingsmål och dölja de riktiga.
- Styra den sovjetiska pressen i militära och ekonomiska frågor.
- Tillse att statshemligheter av militär dignitet bevaras.
- Kartlägga motståndarens underrättelseläge.
- Kartlägga och prognosticera motståndarens satellitspaning.
- Samordna offensiva militära aktiviteter som syftar till överraskning.⁵⁹

För *maskirovka* på den operativa nivån listas följande åtta huvuduppgifter:

- Maskering av vapen, trupper, omgrupperingar m.m.
- Tillse att motståndaren inte upptäcker nya tekniska system såsom vapen.
- Avledning av motståndarens uppmärksamhet.
- Vid strid överbelastas motståndarens underrättelsefunktion.
- Generera en illusion av styrka där den inte finns.
- Generera en illusion av svaghet där styrka finns.
- Agera repetitivt enligt ett mönster så att motståndaren inte upptäcker offensiva förberedelser.
- Rör ihop begrepp så att motståndaren inte kan tolka eget uppträdande.⁶⁰

Vidare poängteras att originalitet i uppträdande eftersträvas. Detta i motsägelse till ryska militära övningar då man ofta uppträdet på likartat sätt vilket också bidrar till vilseledningen.⁶¹

⁵⁹ Ulfving 2000, s. 77-80.

⁶⁰ Ibid., s. 65.

⁶¹ Ibid., s. 65.

1OK026

4.2.2 Planeringsprinciper

Vid all planering av *maskirovka* menar man att stort förtroende läggs på följande grundprinciper:

- Planen för *maskirovka* ska stödja den riktiga operationsplanen med ett definierat syfte. Den riktas mot ett specifikt mål, vanligen motståndarens ledning, och ska bekräfta motståndarens fördomar.
- Planen koordineras av högsta möjliga ledning för att undvika att äventyra den riktiga planen.
- Förberedelser och genomförande planeras väl med tillräckliga resurser, kontinuerlig övervakning av sekretessen, samstämmighet med den riktiga operationen och med ett nytt skede så fort motståndaren fallit för det föregående.
- Planen måste vara trovärdig på så sätt att den presenterar ett verkligt alternativ till den riktiga planen men att motståndarens underrättelseresurser inte ska få den serverad för enkelt och på så sätt väcka misstankar.
- Motståndarens underrättelseenheter måste matas från olika håll med information som stärker dennes förtroende för vilseledningen. Det måste dessutom finnas tvetydigheter som stärker känslan av realism.
- Motståndarens reaktioner, både förväntade och oväntade, måste styra planen. Således eftersträvas hög grad av flexibilitet.
- Den vilseledande planen ska omfattas av samma grad av sekretess som den verkliga planen.
- Motståndarens underrättelseenheter måste få tid att samla in och analysera vilseledningen. De ska däremot inte få tillräckligt med tid för att avslöja den.⁶²

4.2.3 Motståndaren – förväntat agerande och psykologiska faktorer

I Ryssland förväntar man sig att en försvarare skulle luta sig mot kraftiga bevis på att en rysk aggression är aktuell innan försvararen träder till krigshandlingar. *Maskirovka* presenterar här en rad problem för försvararen då sådana bevis kan vara svårtillgängliga. Dessutom, hävdar Ulfving, att ryskt strategiskt tänkande tillskriver överraskning och hastighet vardera en faktor

⁶² Ulfving 2000, s. 66-67.

1OK026

två till förbandsnumerären. Således kan samma operation mot en förberedd motståndare kräva fyra gånger förbandsnumerären jämfört med när lyckad *maskirovka* föranlett operationen och överraskning uppnåts. Det innebär att om *maskirovkan* uppfattas som misslyckad är det möjligt att man överväger att ställa in operationen i sin helhet.⁶³

Vidare måste motståndaren besitta medel för att upptäcka vilseledningen för att den ska vara effektiv. Motståndaren ska dessutom ha för lite tid att upptäcka, värdera och kontrollera informationen för att hinna fatta och verkställa beslut om motåtgärder.⁶⁴ Det leder in Ulfving på perception och uppfattningsförmåga. Missuppfattningar i militära ledningar beror på att ledningen inte känner igen eller inte tror på den underrättelse som tyder på en motståndares verkliga aktioner. Ulfving menar att det inte beror på inkompetens eller förräderi utan snarare *kognitiv dissonans*. Kognitiv dissonans är ett begrepp som används inom psykologin för att åskådliggöra det fenomen som uppstår när en individ, grupp eller organisation omedvetet förlitar sig på erfarenheter om hur saker har fungerat för att dra felaktiga slutsatser om hur det fungerar nu och i framtiden. Därav, menar Ulfving, är det mest effektiva sättet att vilseleda är att låta motståndaren bekräfta sina teorier snarare än att förändra dessa. Att låta honom vilseleda sig själv.⁶⁵

Avslutningsvis lyfts en annan central aspekt för att motståndaren ska vilseledas – omprövning. Omprövningar av gamla beslut i ljuset av ny information genomförs sällan på grund av två anledningar. Den första att tiden sällan räcker till och den andra att det kan vara traumatiskt för den som genomför den (eftersom att förtroendet för de som gjort eventuella felbedömningar sällan kvarstår). Således lever motståndarens underrättelseorgan och ledning ofta på gamla felbedömningar vilka i sin tur låter denne vilseledas.⁶⁶

4.2.4 Kritik

Ulfvings bidrag till förståelsen kring *maskirovka* har bemötts med ytterst lite kritik. Så sent som april 2021 omnämndes den i SVD där hans iakttagelser kring *maskirovka* ansågs vara

⁶³ Ulfving 2000, s. 68.

⁶⁴ Ibid., s. 18-19.

⁶⁵ Ibid., s. 14-17.

⁶⁶ Ibid., s. 18.

1OK026

”närmast profetiskt”.⁶⁷ Det kan bero på att han bygger den på generiska faktorer såsom det mänskliga psyket snarare än på aktuella faktorer som militärteknologiska koncept.

En annan teoretiker, C. J. Dick, beskriver ett ramverk för hur man genomför *maskirovka* och nyttjar identiska faktorer för ”operativ *maskirovka*” och ”grundprinciper för planering” som Ulfving. Detta ramverk publicerades i Barton Whaleys och Hy Rothsteins antologi *The Art and Science of Military Deception* tillsammans med andra centrala vilseledningsteorier 2013 och får således ses som ett styrkande av *Den stora maskeraden*.⁶⁸

4.3 Soviet Maskirovka – Charles L. Smith

Syftet med *maskirovka* är att missvisa, förvirra och störa all motståndarens underrättelseinhämtning avseende rysk planering, mål samt styrkor och svagheter.⁶⁹ Det är ett koncept som genomsyrar hela den ryska nationen, från de väpnade styrkorna till industri och jordbruk.⁷⁰

Redogörelsen för *maskirovka* består av aspekterna *implementering*, *organisering* och *doktrin* – som sedermera bryts ner i faktorer.⁷¹ För att åskådliggöra dessa aspekter och faktorer nyttjas typologiska modeller.

4.3.1 Implementering

Aspekten implementering bryts ner i faktorerna *for*), *typ*), *environment* och *nature*.⁷²

⁶⁷ Patrik Oksanen, *Närmast profetiskt om maskirovka*, 2021,

<https://www.svd.se/a/jBeqWn/narmast-profetiskt-om-maskirovka> [hämtad 2022-04-06].

⁶⁸ C. J. Dick, ”Catching NATO Unawares: Soviet Army Surprise and Deception Techniques”, i *The Art and Science of Military Deception*, red. Hy Rothstein, Barton Whaley, (Norwood: Artec House, 2013), s. 189-191.

⁶⁹ Smith 1988, s. 28.

⁷⁰ Ibid., s. 30.

⁷¹ Ibid., s. 30.

⁷² Ibid., s. 30.

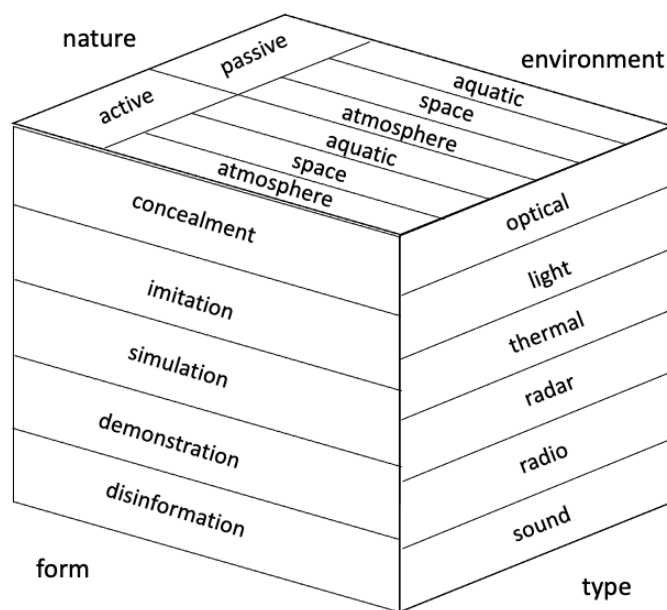

Bild 1: Visualisering av aspekten *Implementering*.⁷³

Form. Maskirovka kan utformas på fem olika sätt: *concealment*, *imitation*, *simulation*, *demonstration* och *desinformation*.

Concealment är när trupper, materiel, planer och produktion skyls från motståndaren genom både kamouflering av dem men också att de göms bakom, under eller i installationer etc.

Imitation involverar all aktivitet där falska entiteter efterliknar riktiga. Det kan vara falska stridsfordon, infrastruktur, fabriker m.m.

Simulation liknar imitering fast med en aktiv karaktär. Här nyttjas trupper och effekter för att simulera att något falskt egentligen är äkta.

Demonstration är när skenmanövrar nyttjas för att dölja den verkliga planen. Den riktiga offensiven ska inte påvisa samma aktivitet förrän motståndaren har ”gått på finten”.

Skenbombningar och falska spaningsuppdrag är exempel på demonstrativt agerande.

Aktivt spridande av falsk information räknas till *desinformation*. Det sker både genom ombud som infiltrerar motståndarens press och underrättelse samt genom att låta motståndarens underrättelse ”hitta” information om militär planering.⁷⁴

⁷³ Smith 1988, s. 31.

⁷⁴ Ibid., s. 31-33.

1OK026

Type. De olika typerna av maskirovka är *optical, light, thermal, radar, radio* och *sound*.

Optical/light. Maskirovka med optik och ljus är när något göms eller visas med hjälp av elektromagnetisk strålning som kan ses med blotta ögat (synligt ljus) eller sensorer (ex. IR). Det kan vara att trupper göms i terrängen, kamouflerade uniformer nyttjas, pannlampor pekar mot marken och inte horisontellt etc.

Thermal. Många militära aktiviteter emitterar värme som motståndarens sensorer kan upptäcka. Därför kan isolering och kylning av exempelvis stridsvagnar eller speciella värmesköldar nyttjas för att dölja dem. Omgivningen kan också värmas upp för att låta materiel smälta in eller indikera att materiel finns där den egentligen inte gör det.

Radar kan upptäcka materiel och trupper men kan också störas ut eller förses med otydbar data genom maskirovka – stealthteknologi är ett exempel. Det kan också vara effektivt att simulera trupper genom att placera ut radarer som sänder signaler varifrån trupper egentligen inte finns.

Sound används för att simulera och demonstrera falsk aktivitet liksom att avsaknaden av ljud är essentiellt för riktiga trupper för att undgå upptäckt.

Radio kan användas för att snabbt kunna leda operationer men också för att simulera, demonstrera och sprida desinformation. Motståndarens avlyssningsförmåga ger en möjlighet att lura denne om var, vem, hur, hur många, när etc. genom att nyttja radiosignalering.⁷⁵

Environment och nature. Smith menar att *maskirovka* kan tillämpas i alla miljöer – under vatten, i rymden och på slagfältet. Det skiljer sig däremot om aktiviteten anses vara aktiv eller passiv. Att vara tyst eller inte nyttja ljus anses som passiva aktiviteter då de per se innebär att man inte gör något. Att störa ut motståndarens radarstationer, å andra sidan, räknas till aktiv *maskirovka*. Smith menar att ryssarna såg detta som en vanlig del av *maskirovka* medan västerländska krigsmakter kategoriserar det som elektronisk krigföring.⁷⁶

⁷⁵ Smith 1988, s 33-36.

⁷⁶ Ibid., s. 36-37.

1OK026

4.3.2 Organisering

Organiseringen av maskirovka bryts ner i faktorerna *level*, *mobility* och *branch*.⁷⁷

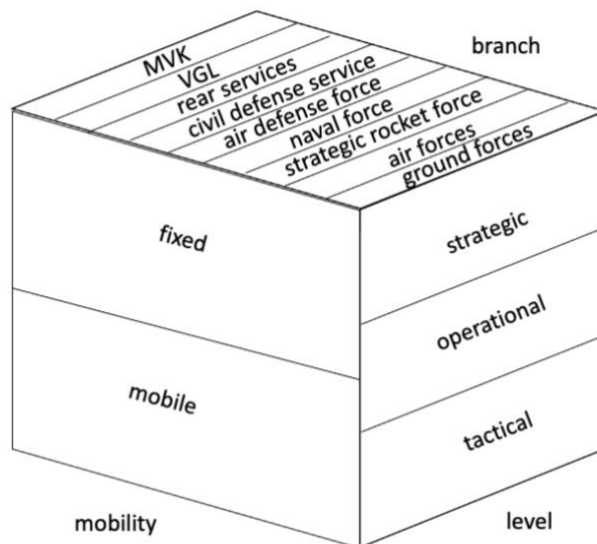

Bild 2: Visualisering av aspekten *Organisering*.⁷⁸

Level. I faktorn nivå innefattas de olika krigföringsnivåerna: taktisk, operativ och strategisk nivå. På den taktiska nivån dominerar skyl och imitering. Det är först på de operativa och strategiska nivåerna som simulering, demonstrativt agerande och desinformation nyttjas.⁷⁹

Mobility. Beroende på ifall maskirovka ska tillämpas på något rörligt eller fast kan *form*, *type* och *nature* skilja sig. Ett fast objekt, truppslag eller materiel kan behöva maskeras med kamouflerande maskeringsnät medan en rörlig stridsvagnsbataljon kan nyttja exempelvis radarreflektorer och skenmineringar.⁸⁰

Branch. *Maskirovka* nyttjas av alla enheter, reguljära förband som strategiska enheter (KGB, MVD etc.). På den operativa nivån koordineras *maskirovka* av en centraliserad ledning – särskilt vid den militära fronten i krig då gemensamma operationer mellan vapengrenarna leds under ett befäl.⁸¹

⁷⁷ Smith 1988, s. 37.

⁷⁸ Ibid., s. 36.

⁷⁹ Ibid., s. 37.

⁸⁰ Ibid., s. 37.

⁸¹ Ibid., s. 37.

1OK026

4.3.3 Doktrin

Ryska militära operationer bygger på en militärfilosofi (*military thought*) som är hierarkiskt strukturerad. Bild 3 visar hur denna filosofi ser ut inom ramen för *maskirovka* där den militära doktrinen, krigsvetenskapen och krigskonsten står i centrum. Uppbyggnaden av doktrinen sker genom stöd av bidragande faktorer: *technological capability*, *political strategy*, *military control theory*, *military psychology*, *military geography*, *military intelligence*, *military history*, *military sociology*, *military organization* och *military economy*. Smith menar att en analys av dessa faktorer är för omfattande men att de har, inom ramen för *maskirovka*, lett till konstruktionen av fyra principer: *activity*, *plausibility*, *variation* och *continuity*. Dessa principer, menar Smith, är tidlösa och oberoende av vapengren, teknologisk utveckling eller organisatoriska aspekter. De är principer som frekvent omnämns och diskuteras i rysk krigsvetenskap och därtill relaterade ämnen vid vilka en stor vikt alltid läggs. De går också in i varandra då tydliga skiljelinjer mellan dem inte kan dras.⁸²

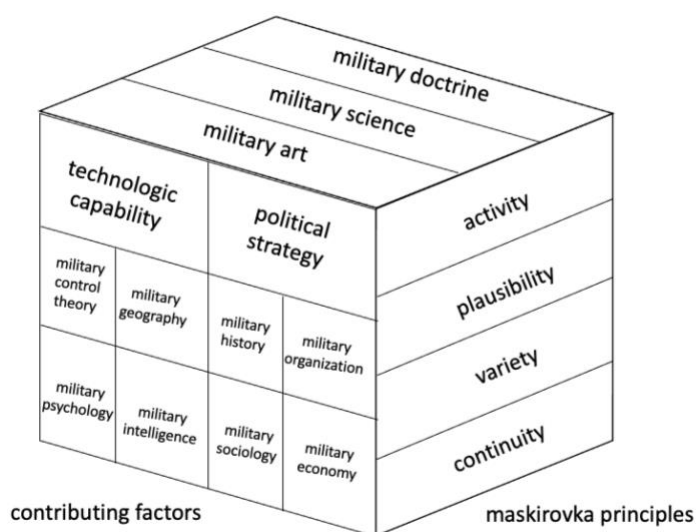

Bild 3: Visualisering av aspekten *Doktrin*.⁸³

Aktivitet. All *maskirovka* ska vara ihärdig. Målet är att motståndaren inte ska kunna dra korrekta slutsatser om den givna situationen och således måste *maskirovka* vidmakthållas. Det

⁸² Smith 1988, s. 37-38.

⁸³ *Ibid.*, s. 37.

1OK026

innebär inte att samma form eller typ ska nyttjas över tiden men maskirovka som koncept måste vidmakthållas.⁸⁴

Trovärdighet. *Maskirovka* ska vara trovärdigt för motståndaren. Inom alla aspekter, på alla nivåer måste *maskirovka* verka trovärdigt på så sätt att motståndaren inte ska upptäcka att denne blir lurad. Det är således inte nödvändigtvis motståndarens sensorer som måste luras utan dennes underrättelsetjänst.⁸⁵

Variation. Att fortsätta i samma mönster som man tidigare gjort ska undvikas. Det är centralt att maskirovka inte är förutsägbart och således varierat. Det finns flertalet historiska exempel, framför allt från andra världskriget, som indikerar att ryssarna inte var så framgångsrika när det kommer till att variera *maskirovka* utan snarare förutsägbara.⁸⁶

Kontinuitet. *Maskirovka* ska åtnjuta en kontinuerlig planering, genom både fred och krig. En operation får inte bli avslöjad för att *maskirovka* inte planerades för exempelvis transport av materiel. Det här är en läxa so lärdes under Kubakrisen då amerikansk underrättelsetjänst upptäckte konstruktionen av avfyringsanläggningarna och således också hela planen att upprätta kärnvapen på Kuba.⁸⁷

4.3.4 Kritik

Smiths ramverk har citerats av flertalet forskare som undersöker *maskirovka* i modern tid. Även om Hutchinson lyfter modellens pedagogik påpekar han att ramverket saknar en analys av effekterna av *maskirovka*. Han hävdar att senare redogörelser av bl.a. Edward Smith är tydligare i det avseendet.⁸⁸ För den här undersökningen passar skildringen då det håller en grundlig nivå, fokuserar på att bryta ner konceptet i aspekter och nyttjar tydliga grafiska modeller som underlättar analysen.

⁸⁴ Smith 1988, s. 38.

⁸⁵ Ibid., s. 38.

⁸⁶ Ibid., s. 38.

⁸⁷ Ibid., s. 38.

⁸⁸ Hutchinson 2004, s. 167.

1OK026

5. Analys

I sina exempel påvisar Lindberg att en värdepremiss kan erhålla flertalet beskrivande premisser som i sin tur kan erhålla flertalet handlingsföreskrifter.⁸⁹ Således kan triader innehålla fler än tre idéer. För att förtydliga vilka idéer som hör ihop tillskrivs beskrivningarna bokstäver (A-Ö) och handlingsföreskrifterna siffror (1, 2, 3, etc.).

Vid analysen kommer de idéer som uppfattas som centrala lyftas fram så som författaren tolkar budskapet. Fler idéer har identifierats men lyfts inte på grund av att det skulle göra arbetet för omfattande.

5.1 Analys av *Den stora maskeraden*

5.1.1 Överraskning

Ulfving menar att det explicita målet med *maskirovka* är att uppnå överraskning. Eftersom att motståndarens underrättelseförmåga har en möjlighet att avslöja *maskirovka* och således dämpa eller omintetgöra överraskningsmomentet är överraskning till ett problemspecifikt mål.

Bland de åtta framgångsfaktorerna för överraskning återfinns fem beskrivande premisser. Dessa är 1) trovärdig och upptäckbar vilseledning som gynnar den verkliga operationen och bekräftar motståndarens befintliga teorier ökar graden av överraskning, 2) splittras motståndarens styrkor ökar graden av överraskning, 3) uppvisas låg grad av samordning när hög grad tillämpas ökar överraskningen, 4) hög grad av operationssäkerhet ökar överraskningen och 5) kartläggning av motståndarens kognitiva perceptionsförmåga ingående dennes kulturella bakgrund, beslutsfattningsförmåga, analysförmåga och kapacitet ökar möjligheterna till lyckosam *maskirovka*.

I andra delar av texten har beskrivande premisser som implicit härletts till överraskning identifierats. Dessa är 1) motståndaren kan reagera oväntat på en fint och 2) motståndaren förväntas inte ompröva sina underrättelser ifall de har kort om tid att utvärdera dessa. Dessa beskrivningar har identifierats genom fragmenterade praktiska resonemang.

Handlingsföreskrifter som stödjer respektive beskrivning har identifierats i olika delar av texten.

⁸⁹ Boréus och Bergström 2017, s 110-113.

1OK026

Tabell 3: Idétriad för överraskning

Form	Uttryck	Ev. tolkning
M:	Motståndarens underrättelsetjänst och ledning ska överraskas av eget uppträdande.	
B:	A) Överraskning ökar om motståndaren kan inhämta trovärdiga underrättelser om den vilseledande operationen som bekräftar dennes förutfattade meningar.	
F:	A1) Vilseledning ska riktas mot motståndarens ledning. A2) Vilseledning ska bekräfta motståndarens fördomar om eget agerande. A3) Motståndarens underrättelsefunktion ska kunna upptäcka vilseledningen men inte för enkelt så att det väcker misstankar. A4) Motståndaren ska få tillräcklig tid för att analysera informationen men inte tillräckligt för att avslöja bluffen. A5) Underrättelser ska matas till motståndaren från flera källor men med viss grad av tvetydighet för att höja graden av realism. A6) När motståndaren fallit för en fint måste nästa del av vilseledningsplaneringen ta vid. A7) Motståndarens underrättelsetjänst ska inte få vilseledningen serverad utan måste få anstränga sig i syfte att vilseledningen ska kännas trovärdig.	
B:	B) Eftersom motståndarens underrättelsetjänst förväntas lida av kognitiv dissonans blir överraskningen större om man uppvisar ett repetitivt beteende och låg grad av samordning men i själva verket tillämpar originalitet och koordinering.	
F:	B1) Vid offensiva förberedelser nyttjas ett repetitivt	

1OK026

beteende.

B2) Under militära övningar eftersträvas ett likartat beteende.

B3) Verkliga operationer genomsyras av originalitet och samordning.

B4) Vilsledningsoperationer sker samordnat och koordinerat med den riktiga operationen.

B5) Vilsledningsoperationer leds av högsta möjliga chef dock lägst frontchef. En av GUSMs huvuduppgifter är att samordna offensiva militära aktiviteter som syftar till överraskning.

B: C) Om motståndarens trupper splittras ökar graden av överraskning.

F: C1) Vid strid ska motståndarens underrättelsefunktion överbelastas.

C2) Desinformationsspridning kan ske via sambandsmedel.

C1) Överbelastning av motståndarens underrättelsefunktion borde syfta till att påverka dennes förmåga att leda sina förband vilket genererar möjligheter till att splittra motståndarens styrkor.

C2) Det är en metod som kan generera splittring hos motståndaren eftersom att den kan påverka motståndarens underrättelse- och ledningsförmåga negativt.

B: D) Om en hög grad operationssäkerhet nyttjas ökar överraskningen.

F: D1) De trupper som ingår i vilsledningsoperationen ska inte veta om det.

D2) Till planering och genomförande av

D1) Ifall de blir tillfångatagna ska de inte kunna förse motståndaren med information

1OK026

	vilseledningsoperationer ska samma resurser för operationssäkerhet och sekretess tillskrivas som till den verkliga operationen.	De ska även agera med realism.
	D3) Mål för motståndarens underrättelse via satellitspaning maskeras och skenmål upprättas för att avleda motståndaren.	
B:	E) Kartläggning av motståndarens kognitiva perceptionsförmåga ingående dennes kulturella bakgrund, beslutsfattningsförmåga, analysförmåga och kapacitet ökar möjligheterna till lyckosam maskirovka	
F:	E1) Motståndarens kognitiva perceptionsförmåga med de ingående delarna kulturell bakgrund, beslutsfattningsförmåga, analysförmåga och kapacitet ska kartläggas.	
B:	F) Motståndarens kan reagera oväntat på en fint.	Beskrivningen är latent och härleds från föreskriften.
F:	F1) Motståndarens reaktioner, både förväntade och oväntade, måste styra planen. Således eftersträvas hög grad av flexibilitet.	Om motståndaren uppfattar en vilseledning på annat sätt än vad som var avsett kan en flexibel plan underlätta genom att exempelvis innefatta omfallsplanering.
B:	G) Motståndaren förväntas inte ompröva sina underrättelser ifall de har kort om tid att utvärdera dessa.	Underrättelser som kan avslöja vilseledningen kan förbises ifall tiden är knapp enligt Ulfvings skildring av motståndarens förväntade agerande.
F:	G1) Högt tempo kan kompensera för slarvigt utförd vilseledning.	G1) Hastighet och överraskning beskrivs båda som kraftmultiplikatorer vilka borde

kunna kompensera för varandra
i mindre utsträckning.

5.1.2 Stridsekonomi

Målet överraskning kan kopplas till värdet att hushålla med resurser. Överraskning ska fungera som en kraftmultiplikator och generera största möjliga kinetisk verkan med minsta nödvändiga personella och materiella insats. I svenska doktriner benämns detta som *stridsekonomi*.⁹⁰

Det visas tydligast i avsnittet som avhandlar hur motståndaren förväntas uppträda. Där beskrivs det att lyckad överraskning motsvarar en kraftmultiplikation av förbandsnumerären med en faktor två. Det beskrivs också att misslyckad *maskirovka* och därmed uteblivet överraskningsmoment kan innebära att operationen ställs in. Således bär modellen på värdet att *maskirovka* ska generera stridsekonomi.

Tabell 4: Idétriad för stridsekonomi

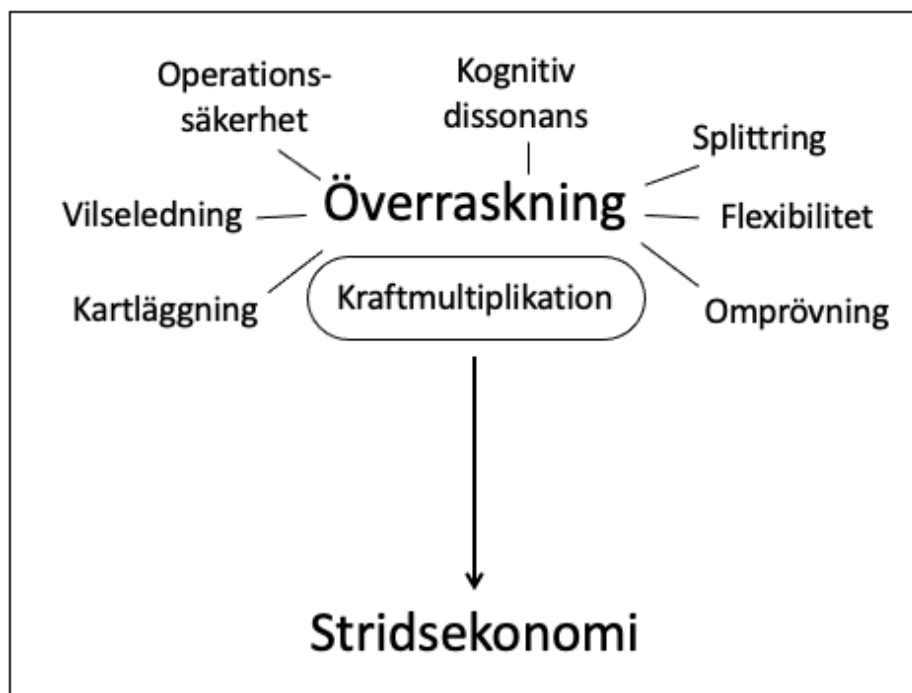
Form	Uttryck	Ev. tolkning
V:	Militär verksamhet ska bedrivas med stridsekonomi.	
B:	A) <i>Maskirovka</i> bidrar till överraskning som i sin tur ökar möjligheterna att bedriva operationer med snabbhet. Överraskning och snabbhet genererar vardera en faktor två till förbandsnumerären när de räknas som kraftmultiplikatorer.	
F:	A1) Vid misslyckad <i>maskirovka</i> ska eventuella beslut om att ställa in operationen ses över. A2) <i>Maskirovka</i> bör vara innefattas i all operationsplanering.	A2) Ofta omnämner litteratur om <i>maskirovka</i> att den, på åtminstone operativ/strategisk nivå, är en naturlig del av all operationsplanering. Denna idétriad stärker den uppfattningen.

⁹⁰ Försvarsmakten, *Doktrin för Gemensamma operationer* (Stockholm: Försvarsmakten, 2020), s. 128.

1OK026

5.1.3 Resultat

Analysen genererade två centrala idéerna som menar att *maskirovka* handlar om att skapa överraskning hos motståndaren som i förlängningen genererar stridsekonomi genom att agera som kraftmultiplikator (se *Figur 2*). Överraskning är en idé som kunde identifieras genom i huvudsak enkla praktiska resonemang. Idén om stridsekonomi återfinns latent i texten och identifierades med fragmenterade praktiska resonemang.

Figur 2 – Resultatet av analys av Ulfvings modell.

Idén om att tempo kan kompensera för slarvigt utförd vilseledning (G1) motsäger idén om att vid misslyckad *maskirovka* ska eventuellt den verkliga operationen ställas in. En tydligare redogörelse för hur tempo och överraskning hänger ihop hade gjort de förhållandet tydligare.

Idén om att *maskirovka* ska planeras och koordineras på högsta möjliga nivå (B5) och att motståndarens underrättelsetjänst ska överbelastas vid strid (C1) kan tyckas motsägelsefulla. Ofta är det taktiska enheter som hamnar i strid och snabba beslut bör kunna fattas av chefer på taktisk nivå. Om dessa ska ansvara för att överbelasta motståndarens underrättelsetjänst borde de ha mandat att koordinera åtgärder inom *maskirovka* vilket motsäger B5. Det kan eventuellt förklaras av F1 som menar att flexibilitet måste genomsyra planeringen. En flexibel planering som medger att taktiska chefer nyttjar *maskirovka* i en begränsad omfattning skulle kunna förklara C1.

1OK026

5.2 Analys av *Soviet Maskirovka*

5.2.1 Påverka motståndarens underrättelseinhämtning

Det uttryckta värdet för ramverket handlar om att påverka motståndarens underrättelseinhämtning avseende rysk planering, mål samt styrkor och svagheter. Termen påverka är härledd från begreppen *missvisa*, *förvirra* och *störa*. Termen *missvisa* vittnar om att man har för avsikt att vilseleda med falsk information och således få motståndaren att tro på något som inte är riktigt. *Förvirra* indikerar att informationen motståndaren tillhandahåller är svår att tyda eller att man överbelastar motståndaren med för mycket information.

Begreppet *störa* antyder att tillvägagångssättet handlar om att själva informationsinhämtningen påverkas, antingen genom att påverka sensorerna eller sambandet mellan sensorer och ledningen.

Handlingsföreskrifter som konstaterar vilka metoder och medel som ska nyttjas och i vilka miljöer framgår genom hela texten. De återfinns i aspekten *Implementering* inom redogörelserna för faktorerna *form*, *type* och *environment*. I aspekten *Organisering* återfinns handlingsföreskrifter såsom att operativ *maskirovka* koordineras genom en centraliserad ledning och att medel och metoder ska anpassas efter om enheten är fast eller rörlig. Avsnitt 4.4.3 *Doktrin* presenterar föreskrifter för respektive princip. Dessa handlingsföreskrifter vittnar om bakomliggande beskrivande premisser som i texten är latenta.

Explicita beskrivningar som identifieras är 1) [*Maskirovka*] är ett koncept som genomsyrar hela den ryska nationen, 2) *maskirovka* kan tillämpas i alla miljöer, 3) att vara tyst eller inte nyttja ljus anses som passiva aktiviteter [...] att störa ut motståndarens radarstationer [...] räknas till aktiv *maskirovka*, 4) det är först på de operativa och strategiska nivåerna som simulering, demonstrativt agerande och desinformation nyttjas, 5) beroende på ifall *maskirovka* ska tillämpas på något rörligt eller fast kan *form*, *type* och *nature* skilja sig, 6) *maskirovka* nyttjas av alla enheter och 7) [principerna] är tidlösa och oberoende av vapengren, teknologisk utveckling eller organisatoriska aspekter.

Tabell 5: Idétriad för påverkan på motståndarens underrättelseinhämtning

Form	Uttryck	Ev. tolkning/förklaring
V:	Motståndarens underrättelseinhämtning ska påverkas.	

1OK026

B:	A) Påverknig sker genom att missvisa, förvirra och störa motståndarens underrättelsetjänst.	
F:	A1) Det är motståndarens underrättelsetjänst som <i>maskirovka</i> ska riktas mot, inte dennes sensorer.	Att <i>maskirovka</i> riktas mot underrättelsetjänsten och inte sensorerna betyder inte att inte sensorerna påverkas utan att de påverkas på ett sätt som får underrättelsetjänsten att göra felaktiga bedömningar eller att sambandet mellan sensorer och ledning påverkas.
B:	B) På taktisk nivå nyttjas primärt passiv <i>maskirovka</i> såsom skyl och imitering. På Operativ och strategisk nivå nyttjas även aktiv <i>maskirovka</i> såsom simulering, demonstration och desinformation.	
F:	B1) Simulering, demonstration och desinformation nyttjas först på operativ och strategisk nivå. B2) Skyl och imitering nyttjas på alla nivåer.	
B:	C) Om enheter skyls med hjälp av kamouflering, terräng, maskering, etc. nedgår motståndarens möjlighet att upptäcka dem.	
F:	C1) Enheter som riskerar upptäckt ska skylas.	
B:	D) Om flaska enheter visas upp med imitering har motståndaren svårare att urskilja vad som är riktigt.	
F:	D1) För att förvirra och missvisa kan imitering nyttjas.	
B:	E) Om flaska enheter visas upp med simulering har	

1OK026

motståndaren svårare att urskilja vad som är riktigt.

F: E1) För att förvirra och missvisa kan simulering nyttjas.

B: F) Om skenoperationer föregår den verkliga operationen kan motståndaren lägga sina resurser på fel plats vid fel tid.

F: F1) För att missvisa kan skenoperationer nyttjas.

B: G) Missvisningen och förvirringen ökar om den verkliga operationen inte genomförs innan motståndaren "gått på finten".

F: G1) Den verkliga operationen ska inte genomföras innan motståndaren "gått på finten".

B: H) Om falsk information sprids till motståndaren avseende egen verksamhet kan denne missvisas.

F: H1) För att missvisa kan desinformation nyttjas.

B: I) Motståndarens sensorer kan upptäcka egen aktivitet med optiska, termiska och akustiska hjälpmedel liksom radarer och radiopejling.

F: I1) Förvirring, missvisning och störning av motståndarens underrättelseverksamhet kan uppnås med medel som påverkar optisk, termisk och akustisk underrättelseinhämtning liksom stealthteknologi och störsändning.

B: J) Motståndaren förväntas kunna inhämta underrättelser i alla miljöer och mot alla enheter.

F: J1) *Maskirovka* ska bedrivas i alla miljöer.

J2) *Maskirovka* ska bedrivas av alla enheter.

1OK026

B: K) Beroende på ifall *maskirovka* ska tillämpas på något rörligt eller fast kan *form, type* och *nature* skilja sig

F: K1) *Maskirovka* anpassas efter ifall enheten är fast eller rörlig.

B: L) Om operativ *maskirovka* koordineras genom en centraliserad ledning ökar sannolikheten att den lyckas och att delar inte avslöjas. Operativ planering innefattar förmodligen många enheter. Samordning av *maskirovka* borde leda till möjligheter att öka trovärdigheten genom principen *kontinuitet*.

F: L1) På den operativa nivån koordineras *maskirovka* av en centraliserad ledning.

B: M) De fyra principerna är tidlösa och oberoende av vapengren, teknologisk utveckling eller organisatoriska aspekter.

F: M1) De fyra principerna ska genomsyra all *maskirovka*.

B: N) Om *maskirovka* bedrivs med ihärdighet ökar sannolikheten att den inte avslöjas.

F: N1) *Maskirovka* ska vara ihärdigt.

B: O) Om trovärdiga finter och åtgärder nyttjas ökar chansen att motståndaren påverkas.

F: O1) *Maskirovka* ska vara trovärdigt för motståndaren.

B: P) Om samma typ och form av *maskirovka* nyttjas över tiden ökar sannolikheten att den avslöjas.

1OK026

F: P1) *Maskirovka* ska varieras avseende typ och form.

B: Q) Om någon del av egen verksamhet inte planeras för avseende *maskirovka* ökar sannolikheten att den avslöjar hela eller delar av planen.

F: Q1) *Maskirovka* ska åtnjuta en kontinuerlig planering.

5.2.2 Resultat

Soviet *Maskirovka* presenterar en värdepremiss som explicit är gällande för alla aktörer under fred, kris och krig vilken är att motståndarens inhämtning av underrättelser avseende egen verksamhet ska störas, förvirras eller missvisas.

Figur 3 – Resultat av analys av Smiths modell.

Några av de beskrivande premisserna är inte utförliga. Exempel på dessa är beskrivningarna för de fyra principernas funktion. Det står att *maskirovka* ska vara trovärdigt men inte vad som genererar eller inte genererar trovärdighet. Således blir resonemanget väldigt ytligt och inte till hjälp för djupare förståelse för konceptet.

1OK026

5.3 Resultatdiskussion

5.3.1 Likheter och skillnader

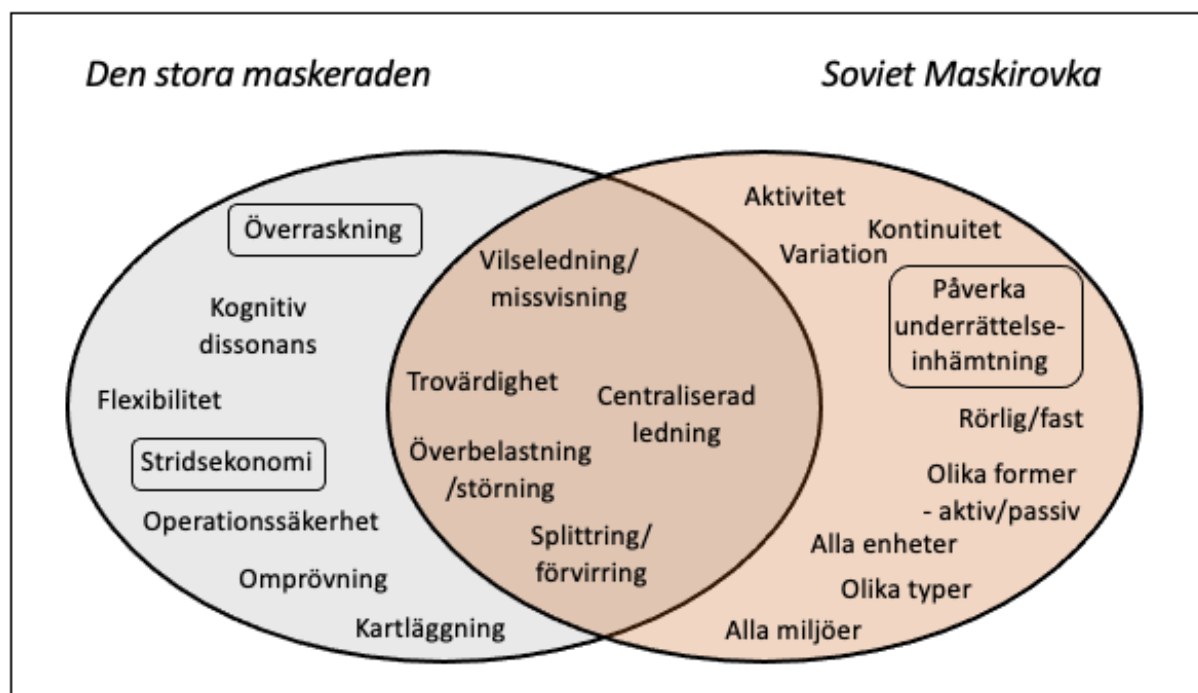
Den stora skillnaden mellan de två verken är vad de uttrycker för syfte med *maskirovka*. Ulfving menar att överraskning är syftet medan Smith menar att det handlar om att påverka underrättelseinhämtning. Det går att föra ett resonemang för att påverkan på motståndarens underrättelseinhämtning leder till överraskning vid offensiva operationer eftersom att motståndaren förmodligen inte är beredd på det. Att det skulle vara så är inget som Smith identifierats i texten.

Smith menar överlag att *maskirovka* är något som tillämpas över tiden oaktat ifall Ryssland är i krig, fred eller annan konfliktnivå. Det kan förklara varför han inte behandlar överraskning som är ett element som framför allt förekommer vid militära operationer.

Analysen visar att överraskning till stor del bygger på att motståndarens underrättelse- och ledningsenheter har påverkats genom vilseledning, överbelastning och splittring. Dessa idéer påminner mycket om att motståndaren ska förvirras, missvisas och störas i sin underrättelseinhämtning vilka är centrala i *Soviet Maskirovka*. Det är dem idéerna som ger uttryck för hur *maskirovka* ska påverka motståndaren.

Båda texterna lägger också stor vikt vid att en centraliserad ledning. Smith menar att ledningen ska ha kapacitet att leda och planera för alla ingående enheter och faser av en vilseledningsoperation med kontinuitet. Den idén identifieras inte i *Den stora maskeraden*. Vidare formulerar båda att trovärdighet är av hög vikt. Ulfving fördjupar det resonemanget med att förklara vad som påverkar trovärdigheten till skillnad från Smith.

Skillnader och likheter visualiseras i *Figur 4*.

Figur 4 – Skillnader och likheter.

Det identifierades inga idéer som var motstridiga mellan ramverken utan det som skiljer redogörelserna är vad för idéer som uttrycks.

1OK026

6. Avslutning

6.1 Återkoppling till problemet

Studien ämnade till att undersöka vilka idéer som ligger till grund för det ryska konceptet *maskirovka* i syfte att bidra till en bristfällig förståelse för konceptet och i längden till vidare analys av det. Frågeställningen var: *Vilka är de centrala idéerna som ligger till grund för västerländska krigsvetares förståelse det ryska konceptet maskirovka?*

6.2 Slutsatser

De två redogörelserna uttrycker, för att behandla samma koncept, både samma idéer eller idéer som liknar varandra liksom helt olika idéer. Värdepremisserna är de som avviker mest från varandra. Vad gäller beskrivande premisser presenterar texterna liknande idéer angående vilka effekter *maskirovka* ska leda till hos motståndaren (*vilseledning, splittring och överbelastning*) vilket stärker resonemanget att texterna i förlängningen bär på samma budskap. Dessa idéer liksom att *maskirovka* ska koordineras av en centraliserad ledning och att det ska bedrivas med trovärdighet får ses som centrala då de representeras i båda skildringarna.

Att motstridiga idéer mellan skildringarna inte identifierades indikerar att förståelsen för konceptet inte nödvändigtvis är felaktig utan att någon eller båda redogörelserna inte identifierat delar av eller hela kärnan i det ideologiska ramverket bakom *maskirovka*. Vidare undersökningar krävs för att etablera förståelse för den frågan.

Den skillnad som påvisats i undersökningen kan var problematisk för krigsvetare som ämnar studera *maskirovka* och hur det används då att val av teoretiskt ramverk förmodligen påverkar utfallet av det som studeras. Ämnas exempelvis utövandet, planeringen eller implementerandet av *maskirovka* att studeras kommer resultatet med stor säkerhet variera beroende på vilken redogörelse som nyttjas.

Resultaten bekräftar de teser som tidigare forskning etablerat avseende hur *maskirovka* ska ledas. Båda skildringarna menar att en centraliserad ledning är en framgångsfaktor för att lyckas med *maskirovka*. Vidare menar *Den stora maskeraden*, precis som Hutchinson, att *maskirovka* ska bidra till överraskning och *Soviet Maskirovka* identifierar kontinuitet i planeringen precis som Glantz. Andra föreställningar, exempelvis att *maskirovka* är ett

1OK026

koncept som inte enkom bedrivs av de militära styrkorna utan genomsyrar hela staten, har också identifierats.

6.3 Diskussion

Undersökningen har vidare exemplifierat den variation som finns mellan västvärldens krigsvetares förståelse för *maskirovka*. De olika skildringarna har förvisso något skilda fokus men skiljer sig ändå i de fundamentala idéer som bygger dem. Ulfvings fokus på principiella faktorer för allt från planering till de olika krigföringsnivåerna innebär att *Den stora maskeraden* inte lider av ett kontextberoende. Grunden i texten handlar om att påverka motståndarens ledning och de människor som utgör den. Det visas genom att fokus ligger på allmänmänniska faktorer såsom analysförmåga, kognitiv dissonans, etc. Smiths ramverk skiljer sig genom att i stor utsträckning presentera kontextbaserade sätt att lura motståndarens underrättelsetjänst genom att med bland annat militärtekniska medel lura dennes sensorer.

Att texterna producerats vid två olika tidpunkter och således i olika krigsvetenskapliga och säkerhetspolitiska kontexter kan bidra till att de ser olika på konceptet. Det huvudsakliga empiriska materialet som nyttjas i *Den stora maskeraden* (Sovjetiska militärenycyklopedin från 1964) publicerades innan *Soviet Maskirovka*. Det innebär att båda redogörelserna borde ha haft tillgång till i huvudsak samma empiriska material. Tillgången kan däremot ha påverkats av sekretess under kalla kriget när *Soviet Maskirovka* skrevs.

6.4 Reflektion

Undersökningen i sig visade sig bära på fallgropar. Den initiala intentionen var att jämföra västerländsk vilseledningsteori och *maskirovka* genom att studera de fundamentala idéerna som ligger till grund för respektive koncept. Det visade sig inte finns någon etablerad förståelse kring vad *maskirovka* egentligen är bland västerländska krigsvetare. Det tycks vara ett koncept som har lika många beskrivningar som individer som beskriver det vilket skapar en problematik när det ska studeras. Således ändrades ambitionen till att undersöka vad olika skildringar egentligen säger om *maskirovka*.

En genomgående utmaning låg i tolkningsarbetet. Det var första gången som författaren nyttjade en idéanalys och Lindbergs modell vilken i sig kräver färdighet i att fastställa vad för typ av idé de olika idéerna är. Texterna är också utformade på ett sådant sätt att en hel del fragmenterade praktiska resonemang krävdes för att strukturera idétriaderna.

1OK026

Reproducerbarheten i studien bedöms vara låg eftersom att så många steg av tolkning gjorts. Således ska inte resultaten och slutsatserna nödvändigtvis ses som fakta. Det är resonemanget kring idéerna som är centrala för förståelsen.

6.5 Bidrag till yrkesutövningen

*Maskirovka*s betydelse för rysk krigföring tycks ha varit och fortsatt vara central då det återfinns i deras nuvarande militära handlande. Den identifierade västerländska förvirringen blir då en begränsning för hur vi kan bedöma ryskt agerande. Att oenighet råder om vad *maskirovka* är antyder också att implementering av det i egna doktriner och utbildning på konceptet borde vara begränsad. De historiska exemplen visar att *maskirovka* är lika mycket en vetenskap som en konst för utövaren att bemästra. Det tog ryssarna nästan ett helt världskrig och en nästintill fullgod invasion av eget territorium att bli skickliga på hantverket och då finns det ändå vittnen som hävdar att de inte var så slipade som kan tros.

6.6 Förslag till fortsatt forskning

För att vidare undersöka frågeställningen skulle fler redogörelser för konceptet kunna genomgå en liknande analys. Sådana undersökningar skulle kunna skapa förutsättningar för att uttrycka sig generellt om konceptet och på så sätt skapa en generisk förståelse kring det vilket skulle möjliggöra fortsatta undersökningar av hur det kan implementeras och utvecklas.

Vidare skulle det vara relevant att undersöka ifall konceptet är möjligt att implementera i västerländska doktriner. Det är vanligt att mena att västerländska doktriner har implementerat mer av uppdragstaktik där beslutsmandat ligger hos chefer långt ner i den hierarkiska ordningen vilket motsäger principen om en centraliserad ledning och koordinerade operationer.

Att undersöka hur olika redogörelser för konceptet kan beskriva implementeringen av det i dagens mediala kontext skulle vara aktuellt för förståelsen av dess moderna potential. Hutchinsons identifierande att dagens militära och samhällsliga landskap i mångt och mycket domineras av stora mängder information som distribueras globalt i höga hastigheter kan tänkas påverka kontexten som *maskirovka* implementeras i.

1OK026

Litteratur och referensförteckning

Artiklar hämtade ur tidskrifter

Gerring John, "What Makes a Concept Good? A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Sciences" *Polity* 31:3 (1999), s. 357-393.

Glantz, David M., "The Red mask: The nature and legacy of Soviet military deception in the Second World War", *Intelligence and National Security*, 2:3 (1987), s. 175-259.

Hutchinson, William, "The Influence of Maskirovka on Contemporary Western Deception Theory and Practice", i *3rd European Conference on Information Warfare and Security*, red. Andy Jones & Dan Remenyi. (London: Royal Holloway, University of London, 2004), s. 165-173.

Jajko, Walter, "Deception: Appeal for Acceptance; Discourse on Doctrine; Preface to Planning", *Comparative Strategy*, 21:5 (2010), s. 351-363

Jones, Christopher D., "Soviet military doctrine as strategic deception: An offensive military strategy for defense of the socialist fatherland", *The Journal of Slavic Military Studies*, 16:3 (2003), s. 24-65.

Lindberg, Mats, "The VDP-triad in Ideational Analysis", *Statsvetenskaplig Tidskrift* 120:2 (2018), s. 277-359.

Smith, Charles L., "Soviet Maskirovka", *AirPower Journal* (spring 1988) 2:1, s. 28-39.

Thomas, Timothy, "Russia's Reflexive Control Theory and the Military", *Journal of Slavic Military Studies* 17:2 (2004), s. 237-256.

Artiklar hämtade ur antologier

Dick, C. J., "Catching NATO Unawares: Soviet Army Surprise and Deception Techniques", i *The Art and Science of Military Deception*, red. Barton Whaley & Hy Rothstein. (Norwood: Artec House, 2013), s. 181-192.

Hansen, James H., "Soviet Deception in the Cuban Missile Crisis – Learning from the Past", i *The Art and Science of Military Deception*, red. Barton Whaley & Hy Rothstein. (Norwood: Artec House, 2013), s. 251-262.

1OK026

Koch, Major James R., "The Monkey's Paw", i *The Art and Science of Military Deception*, red. Barton Whaley & Hy Rothstein. (Norwood: Artec House, 2013), s. 456-458.

Maxim, Daniel L., "Deception Max-ims: Fact and Folklore", i *The Art and Science of Military Deception*, red. Barton Whaley & Hy Rothstein. (Norwood: Artec House, 2013), s. 39-43.

Akademiska avhandlingar och uppsatser

Limberg, Sara, "Rysk vilseledning – ett gammalt koncept i ny uniform?" *En studie om rysk vilseledning i Krim*, Självständigt arbete (Stockholm: Försvarshögskolan, 2015).

Böcker

Boréus, Kristina, & Bergström, Göran, *Analyzing Text and Discourse : Eight Approaches for the Social Sciences*, 8 uppl. (London:SAGE, 2017).

Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 4 uppl. (Lund: Studentlitteratur, 2018).

Clausewitz, Carl von, Bordie, Bernard, Howard, Michael & Paret, Peter, *On War*, 8:e uppl. (Princeton, N.J: Princeton U.P., 1976), s. 69.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Towns, Ann E., & Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 5 uppl. (Stockholm Wolters Kluwer, 2017).

Johannessen, Asbjørn, Tuft, Per, Christoffersen, Line & Nilsson, Björn, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 2 uppl (Stockholm: Liber, 2020).

Ulfving, Lars, *Den stora maskeraden: sovjetrysk militär vilseledning, Maskirovka, sett i ett historiskt perspektiv*, [Ny, omarb. utg.], (Stockholm: Operativa institutionen, Försvarshögskolan, 2000).

Webbplatser

Oksanen, Patrik, *Närmast profetiskt om maskirovka*, 2021,

<https://www.svd.se/a/jBeqWn/narmast-profetiskt-om-maskirovka> [hämtad 2022-04-06].